

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 378.016:811.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-1-27>

*Алла АНТОФІЙЧУК,
orcid.org/0000-0001-5570-6260
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри сучасної української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) avonofaga@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальність дослідження полягає в необхідності вдосконалення процесу формування комунікативної компетентності здобувачів освіти в умовах реформування освітньої системи та розвитку інформаційного суспільства. Ефективна комунікація є важливим складником інтеграції особистості в соціум і професійну діяльність, що набуває особливого значення в сучасному контексті, коли здобувачі освіти стикаються з новими викликами, включаючи використання технологій і адаптацію до змін соціального й емоційного середовища. Удосконалення підходів до формування комунікативної компетентності – це також важливе завдання для розвитку критичного мислення та міжкультурної комунікації.

Метою статті є дослідження актуальних методів розвитку комунікативних навичок здобувачів освіти під час занять з української мови та виявлення результативних підходів для вдосконалення цього процесу. Увагу зосереджено на інтеграції інноваційних технологій, таких як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), і педагогічних інструментів, що сприяють активному залученню здобувачів освіти до навчального процесу.

Методи дослідження охоплюють аналіз наукової літератури, дослідження впливу психолого-педагогічних чинників на розвиток комунікативних навичок, а також порівняння результатів опитувань респондентів різних рівнів освіти віком від 18 до 45 років. У статті розглянуто інтерактивні методи навчання, рольові ігри, застосування цифрових платформ і мобільних додатків для підвищення комунікативної компетентності.

Результати дослідження показали, що комунікативна компетентність здобувачів освіти значною мірою залежить від їхньої мотивації, емоційного стану та взаємодії з викладачами й однолітками. Важливу роль у формуванні цих навичок відіграють сучасні технології, що дозволяють індивідуалізувати процес навчання і покращувати мовленнєву практику.

Висновки свідчать про те, що успішне формування комунікативної компетентності потребує комплексного підходу, який включає поєднання традиційних методів з інноваційними технологіями.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням підходів до інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес, а також із дослідженням впливу цих технологій на результативність навчання в різних освітніх контекстах, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови.

***Ключові слова:** комунікативна компетентність, технології навчання, інтерактивне навчання, лінгводидактика, мовна грамотність, інтеграція освітніх технологій.*

*Алла АНТОФІЙЧУК,
orcid.org/0000-0001-5570-6260
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Modern Ukrainian Language
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) avonofaga@ukr.net*

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF LEARNERS IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

The relevance of the study lies in the need to improve the process of forming the communicative competence of students in the context of reforming the educational system and the development of the information society. Effective communication is an important component of the integration of the individual into society and professional activity, which is of particular importance in the modern context, when students face new challenges, including the use of technology and adaptation to changes in the social and emotional environment. Improving approaches to the formation of communicative competence is also an important task for the development of critical thinking and intercultural communication.

The purpose of the article is to study the current methods of developing students' communication skills in Ukrainian language classes and to identify effective approaches to improving this process. Attention is focused on the integration of innovative technologies, such as information and communication technologies (ICT), and pedagogical tools that promote the active involvement of students in the learning process.

The research methods include an analysis of scientific literature, a study of the influence of psychological and pedagogical factors on the development of communication skills, as well as a comparison of the results of surveys of respondents of different levels of education aged 18 to 45. The article discusses interactive teaching methods, role-playing games, the use of digital platforms and mobile applications to improve communication competence.

The results of the study showed that the communicative competence of students largely depends on their motivation, emotional state and interaction with teachers and peers. An important role in the development of these skills is played by modern technologies that allow individualising the learning process and improving speech practice.

The conclusions show that the successful development of communicative competence requires an integrated approach that includes a combination of traditional methods and innovative technologies.

Prospects for further research are related to improving approaches to the integration of information and communication technologies into the educational process, as well as to studying the impact of these technologies on learning outcomes in different educational contexts, especially in war and post-war reconstruction.

Key words: *communicative competence, teaching technologies, interactive learning, linguodidactics, language literacy, integration of educational technologies.*

Постановка проблеми. Розвиток комунікативних навичок на уроках української мови – важливий компонент сучасної освіти, адже вміння спілкуватися допомагає людині успішно взаємодіяти з іншими, інтегруватися в суспільство та досягати успіху в різних сферах життя. Проблема комунікативної компетентності набуває особливого значення в умовах глобалізації інформаційного суспільства, де швидкий обмін інформацією та її ефективне використання стають ключовими чинниками успіху. Формування цієї компетентності передбачає не лише розвиток мовленнєвих навичок, а й оволодіння культурними, соціальними й емоційними аспектами комунікації. Тому вивчення української мови слугує засобом для розвитку критичного мислення, вміння аргументувати та переконливо висловлювати свої думки.

Наукові дослідження в галузі педагогіки та лінгвістики зорієнтовані на важливість формування комунікативної компетентності як одного з ключових завдань мовної освіти. Практичне виконання цього завдання на уроках української мови передбачає застосування сучасних методик навчання, інтерактивних форм роботи та створення умов для розширення комунікативних можливостей здобувачів освіти.

У реаліях сьогодення проблема формування комунікативної компетентності набуває особливого значення в контексті збереження національної ідентичності та розвитку мовної культури здобувачів освіти. Отже, це питання пов'язане не лише з практичними завданнями освіти, але й з науковими проблемами, що потребують подальшого вивчення та впровадження в навчальний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування комунікативної компетентності здобувачів освіти на уроках української

мови досліджено в працях багатьох науковців. Мазурок М. та Саприкіна О. (Мазурок, Саприкіна, 2022) вказують на важливість сторітелінгу як одного з ефективних інструментів розвитку комунікативних навичок, що сприяє кращому сприйняттю інформації здобувачами освіти. У фокусі дослідження Ішутіної О. та Завади Л. (Ішутіна, Завада, 2023) – розвиток комунікативної компетентності засобами сторітелінгу в процесі вивчення української мови в початкових класах.

Слинько М. (Слинько, 2022) акцентує увагу на загальному підході до формування комунікативних навичок, відзначаючи необхідність використання інтерактивних методів у Новій українській школі. Шевчук З. (Шевчук, 2023) досліджує аспекти формування й розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти під час вивчення української мови за професійним спрямуванням.

Подановська Г. (Подановська, 2020) описує модель формування комунікативної компетентності в початковій освіті, детально розглядаючи дидактичні аспекти цього процесу. Помирча С., Ішутіна О. та Хващевська О. (Помирча, Ішутіна, Хващевська, 2021) аналізують структуру риторичної компетентності, яка є важливим складником комунікативної компетенції.

Фенцик О. та Степанюк Б. (Фенцик, Степанюк, 2022) досліджують мовленнєвий розвиток учнів початкової школи на уроках української мови, виокремлюючи ключові напрямки цього процесу. Наукова розвідка Стрельбицької О. та Подолук С. (Стрельбицька, Подолук, 2019) присвячена аналізу особливостей формування мовленнєвої культури учнів в умовах сучасних освітніх реформ, що є підґрунтям формування комунікативних навичок.

Подановська Г. та Пеленська Н. (Подановська, Пеленська, 2023) розглядають дидактично-методичні умови формування комунікативної компетентності на основі взаємозв'язку між уроками літературного читання та роботою з книжкою. Яремій Л. (Яремій, 2023) підкреслює роль гейміфікації у формуванні комунікативної компетентності, відзначаючи, що такі підходи сприяють кращій взаємодії між учнями та вчителем.

Аналізові віртуальної комунікації в педагогіці з огляду на актуальність такого способу спілкування в умовах сьогодення присвячене наукове дослідження Бойко О. (Бойко, 2022). Авторка акцентує на необхідності застосування віртуальних засобів комунікації як інструменту, що сприяє розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти.

Страшко І. (Страшко, 2015) досліджує блогосферу як новий простір соціокультурної комунікації, особливо у сфері мовної освіти. На переконання дослідниці, використання блогів як платформи для взаємодії та комунікації сприяє розвитку комунікативних навичок і розширенню мовної практики учнів у нових медіасередовищах.

Незважаючи на значну кількість досліджень, залишаються невирішеними питання дослідження концептуальних підходів до формування комунікативної компетентності в сучасній освітній системі, визначення структурних компонентів комунікативної компетентності, необхідних для успішного оволодіння українською мовою, дослідження сучасних методів та технологій, які сприяють ефективному формуванню комунікативної компетентності на уроках української мови, аналізу психолого-педагогічних чинників, що впливають на розвиток комунікативних навичок здобувачів освіти.

Метою статті є дослідження процесу формування комунікативної компетентності здобувачів освіти на уроках української мови та обґрунтування сучасних підходів до цього завдання в умовах реформування освітньої системи.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Здійснити огляд та систематизацію концептуальних підходів до формування комунікативної компетентності в сучасній освітній системі.

2. Визначити структурні компоненти комунікативної компетентності, необхідні для успішного оволодіння українською мовою.

3. Дослідити сучасні методи та технології, які сприяють ефективному формуванню комунікативної компетентності на уроках української мови.

4. Проаналувати психолого-педагогічні чинники, що впливають на розвиток комунікативних навичок здобувачів освіти.

5. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення навчального процесу з метою підвищення рівня комунікативної компетентності здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування комунікативної компетентності є одним з ключових завдань сучасної освітньої системи, що охоплює всі рівні навчання. У процесі глобалізації, активного розвитку інформаційних технологій та збільшення культурних обмінів ефективна комунікація стає важливим складником професійної та особистої реалізації кожної людини. Комунікативна компетентність охоплює не лише мовленнєві навички, але й здатність до міжкультурного спілкування, адаптації в різних соціальних контекстах, а також критичне мислення й здатність обґрунтовувати й аргументувати власні судження й умовиводи. А отже, формування цієї компетентності стає стратегічним завданням освітніх інституцій. Основні концептуальні підходи до формування комунікативної компетентності в сучасній освітній системі представлено в табл. 1.

В умовах сьогодення застосування цих підходів на різних рівнях освіти сприяє створенню навчального середовища, яке відповідає потребам сучасного суспільства. Використання ІКТ та індивідуалізації дозволяє врахувати специфічні вимоги кожного здобувача освіти, тоді як комунікативний і контекстуальний підходи допомагають адаптувати знання до реальних життєвих ситуацій. Така комплексна інтеграція методів забезпечує всебічний розвиток комунікативної компетентності, що є ключовим аспектом освітньої реформи. Багаторівнева структура формування комунікативної компетентності представлена на рис. 1.

Основи знань включають базові мовленнєві навички, що є початковою сходинкою у розвитку комунікації. Когнітивні процеси спрямовані на розвиток мислення, що дозволяє більш глибоко аналізувати інформацію та будувати аргументовану позицію. Емоційно-соціальні навички є основою формування здатності ефективно взаємодіяти з іншими людьми, зокрема через розвиток емпатії та навичок слухання. Технологічна компетентність, яка в сучасних умовах передбачає активне використання інформаційно-комунікаційних технологій, є невід'ємною частиною освітнього процесу, оскільки вона дозволяє не лише обмінюватися інформацією, але й створювати нові форми взаємодії в цифровому середовищі. Завер-

Концептуальні підходи до формування комунікативної компетентності в сучасній освітній системі

Підхід	Опис	Особливості застосування в освіті
Діяльнісний	Орієнтований на розвиток практичних навичок через виконання різноманітних завдань та проєктів в реальних або змодельованих умовах	Використання активних методів навчання, таких як дебати, дискусії, рольові ігри
Комунікативний	Спонукає до інтерактивного спілкування, обміну інформацією та досвідом між учасниками освітнього процесу	Спрямований на розвиток здатності до аргументованого вираження думок і активного слухання
Контекстуальний	Навчання в умовах, що моделюють реальні соціальні та професійні ситуації, які можуть виникати в майбутньому	Включає кейс-метод, аналіз життєвих ситуацій, симуляції, застосування інформаційних технологій
Індивідуалізований підхід	Застосування персоналізованих методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти	Використання гнучких програм, адаптація завдань до рівня підготовки та інтересів здобувачів освіти
Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)	Інтеграція цифрових платформ і засобів для розвитку комунікативних навичок, підвищення мотивації до навчання та активізації освітнього процесу	Використання інтерактивних освітніх платформ, соціальних мереж, електронної пошти, вебінарів

Джерело: сформовано автором на підставі (Слинько, 2023; Шевчук, 2023; Подановська, 2020; Гарбар та Гарбар, 2021)

шальним етапом є розвиток професійних компетенцій, що дають можливість здобувачам освіти застосовувати набуті в процесі навчання знання, уміння та навички у професійних умовах, у тому числі вирішувати складні комунікативні завдання та конфліктні ситуації (Мазурок, Саприкіна, 2022; Ішутіна, Завада, 2023).

Структурні компоненти комунікативної компетентності, необхідні для успішного оволо-

діння українською мовою, охоплюють комплекс взаємопов'язаних умінь, знань та навичок, які формують основу ефективної мовленнєвої діяльності. Важливу роль у цьому процесі відіграють лінгвістичні, соціолінгвістичні та прагматичні складники, що разом створюють багаторівневу систему, здатну забезпечити результативну комунікацію в різних життєвих та професійних ситуаціях (табл. 2).

Рис. 1. Багаторівнева структура формування комунікативної компетентності

Джерело: власна розробка автора

Таблиця 2

Структурні компоненти комунікативної компетентності

Компонент	Опис	Приклади реалізації у навчанні
Лінгвістична компетенція	Здатність правильно використовувати граматичні, лексичні та фонетичні норми мови	Використання граматичних вправ, поповнення лексичного запасу, тренування вимови
Соціолінгвістична компетенція	Вміння адаптувати мову відповідно до соціального та культурного контексту	Моделювання комунікації в різних соціальних ситуаціях, врахування культурних норм
Прагматична компетенція	Здатність ефективно досягати комунікативних цілей, будуючи мовленнєві стратегії	Створення ситуацій для дискусій, формування навичок аргументації та ведення переговорів

Джерело: сформовано автором на підставі (Яремій, 2022; Курпученко, 2021; Shlenova, 2023)

Лінгвістична компетенція як основа мовної підготовки забезпечує здобувачів знаннями граматики, лексики та вимови, що дозволяє коректно формулювати висловлювання. Соціолінгвістична компетенція є важливою для адаптації мовлення до соціальних та культурних умов, що необхідно для успішної комунікації у різних сферах. Прагматична компетенція забезпечує досягнення комунікативних цілей за допомогою відповідних мовленнєвих стратегій, що дозволяє здобувачам освіти бути ефективними у спілкуванні, як у неформальних, так і в професійних ситуаціях.

Формування комунікативної компетентності на уроках української мови – важливе завдання сучасної освіти, яке потребує системного підходу, що базується на конструктивній синергії традиційних та інноваційних методів навчання. Основним аспектом слугує інтеграція навчання мовлення у реальні комунікативні ситуації, що дозволяє здобувачам освіти не лише опанувати

мовні норми, але й розвивати вміння спілкуватися в різних соціальних і професійних мовленнєвих ситуаціях. Сучасні технології суттєво змінюють процес формування комунікативної компетентності, створюючи нові можливості для індивідуалізації та інтенсифікації навчання. З огляду на це важливим вбачаємо використання різноманітних підходів й інструментів для розвитку навичок спілкування (табл. 3).

В сучасних умовах рольові ігри та інтерактивне навчання використовуються для створення більш динамічної атмосфери на заняттях, що дозволяє здобувачам освіти практикувати мовні навички у ситуаціях, максимально наближених до реального життя. Це сприяє розвитку здатності до швидкого реагування та формування аргументованих відповідей. Проектна діяльність допомагає інтегрувати мовленнєві навички у практичні завдання, що вимагають міжособистісної комунікації та співпраці. Цифрові технології відіграють

Таблиця 3

Методи формування комунікативної компетентності	Опис методу	Очікувані результати навчання
Рольові ігри	Створення мовленнєвих ситуацій, що моделюють реальні комунікативні контексти	Формування вміння спонтанно реагувати на ситуації, аргументувати свої думки
Методи інтерактивного навчання	Використання групової роботи, дискусій, дебатів для розвитку комунікативних навичок	Розвиток навичок взаємодії, активного слухання, критичного мислення
Використання цифрових технологій	Застосування навчальних платформ, мобільних додатків, інтерактивних вправ	Підвищення мотивації, інтеграція цифрових навичок, розвиток автономності
Проектна діяльність	Виконання довготривалих завдань з акцентом на дослідницьку, творчу або практичну діяльність	Здатність працювати в команді, застосовувати мовні знання в реальних комунікативних ситуаціях

Джерело: сформовано автором на підставі (Стрельбицька, Подолук, 2022; Шевчук, 2023; Курпученко et al., 2021; Shlenova, 2023)

ключову роль у підвищенні мотивації та автономії, дозволяючи самостійно контролювати власний прогрес у навчанні.

У сучасному освітньому просторі, зокрема в аспекті розвитку комунікативної компетентності особливе місце відведено цифровим технологіям. Новітні платформи та додатки, що їх використовують на уроках української мови, уможливають інтегрування різних видів навчальних матеріалів, таких як тексти, аудіо- та відеоматеріали, завдання з автоматизованою перевіркою та зворотним зв'язком. Це дає змогу здобувачам освіти не лише пасивно засвоювати інформацію, а й активно брати участь у процесі навчання через симуляції, інтерактивні вправи та мультимедійний контент (табл. 4).

Сьогодні новітні технології стають незамінним інструментом у навчанні української мови. За допомогою мобільних додатків здобувачі освіти систематично виконують інтерактивні вправи

з можливістю миттєвого зворотного зв'язку, що сприяє швидшому засвоєнню нового матеріалу. Відеоматеріали та подкасти, які моделюють реальні життєві ситуації, сприяють розвитку мовленнєвих навичок у сприйнятті та продукуванні мови. Онлайн-платформи створюють умови для групової співпраці, що дозволяє здобувачам освіти обмінюватися ідеями, розвиваючи комунікативні здібності. Системи автоматизованого навчання сприяють персоналізації навчального процесу та розвитку самостійності, що робить процес навчання ефективнішим і гнучкішим.

Розвиток комунікативних навичок здобувачів освіти – складний процес, який значною мірою залежить від психолого-педагогічних чинників (табл. 5).

Визначені чинники охоплюють як індивідуальні психологічні особливості здобувача освіти, так і соціальні та педагогічні умови, в яких відбувається навчання. Ефективний розвиток кому-

Таблиця 4

Використання сучасних технологій для розвитку комунікативної компетентності

Використання технологій на уроках української мови	Опис технологій	Ефективність та результати
Мобільні додатки для вивчення мови	Інтерактивні вправи, автоматична перевірка, миттєвий зворотний зв'язок	Підвищення мотивації, індивідуалізація навчання, розвиток мовленнєвих навичок
Відеоматеріали та подкасти	Аудіовізуальні матеріали, що моделюють реальні ситуації спілкування	Покращення розуміння мовних контекстів, розвиток навичок слухання та говоріння
Онлайн-платформи для спільної роботи	Застосування технологій для групової роботи та обговорення результатів	Розвиток навичок співпраці, обміну ідеями та комунікативної інтеракції
Системи автоматизованого навчання	Програми з адаптивними завданнями та автоматичним зворотним зв'язком	Індивідуалізація процесу навчання, стимулювання автономії

Джерело: власна розробка автора

Таблиця 5

Психолого-педагогічні чинники, що впливають на розвиток комунікативних навичок здобувачів освіти

Психолого-педагогічні чинники	Опис впливу на комунікативні навички
Мотивація до навчання	Висока мотивація сприяє активному залученню до процесу спілкування і розвитку мовленнєвих навичок
Емоційний стан	Емоційна стабільність допомагає ефективно взаємодіяти з іншими та сприймати нову інформацію
Самооцінка	Адекватна самооцінка підвищує впевненість у власних комунікативних здібностях
Взаємодія з викладачем	Позитивна комунікація з педагогом сприяє розвитку відкритості та бажання вільно висловлюватися
Взаємодія з однолітками	Спілкування з однолітками допомагає формувати навички колективної взаємодії та активного слухання
Соціальний контекст	Соціокультурне середовище впливає на способи спілкування та моделі мовленнєвої поведінки

Джерело: сформовано автором на підставі (Kucherenko, 2020; Harbar, 2022; Помірча, Ішутіна, Хвашевська, 2024; Фенцик, Степанюк, 2022)

нікативних навичок обумовлений мотивацією, емоційною атмосферою, рівнем самооцінки та співпрацею з викладачем і однолітками. Водночас сучасні педагогічні стратегії та підходи мають ключове значення у цьому процесі. В умовах війни психолого-педагогічні чинники формування комунікативної компетентності зазнають значних трансформацій, що створює нові виклики для освітнього процесу. Трансформація цих чинників у сучасних умовах значною мірою пов'язана з війною, що впливає як на психологічний стан здобувачів освіти, так і на організацію навчального процесу. Мотивація до навчання може значно знижуватися через стрес і невизначеність, що робить необхідним розробку нових підходів для підтримки інтересу до освітньої діяльності. Психоемоційний стан також зазнає значних змін через травматичні події, пов'язані з війною, що може впливати на здатність до ефективної комунікації. Це вимагає особливої уваги педагогів до створення емоційно комфортного середовища.

Взаємодія з викладачем набуває нових форм у контексті дистанційного навчання, де комунікація через цифрові засоби може стати бар'єром для повноцінного розвитку навичок спілкування. Водночас спілкування з однолітками обмежене, що ускладнює формування навичок колективної взаємодії. Соціальний контекст війни змінює й мовленнєві моделі, адаптуючи їх до нових реалій, що вимагає від здобувачів освіти розвитку гнучкості та здатності до адаптації у нових комунікативних умовах.

З метою визначення основних психолого-педагогічних чинників, що впливають на розвиток комунікативних навичок у сучасних умовах проведено опитування в GoogleForm, яке охоплює 300 респондентів різного віку та рівня освіти. Результати опитування дають уявлення про вплив цих чинників у кожній з вікових та освітніх груп, з використанням відсоткових показників для кількісного аналізу (табл. 6).

Аналіз результатів показав, що в кожній віковій групі притаманні різні психолого-педагогічні чинники, що впливають на розвиток комунікативних навичок. Наймолодші респонденти (віком до 18 років) визначили емоційний стан як найбільш впливовий психологічний чинник, що відображає високу чутливість здобувачів освіти до емоційного середовища під час навчання. Водночас половина з них вказала на важливість безпосередньої взаємодії з викладачами.

У віковій групі 18–25 років основним психологічним чинником, що впливає на розвиток комунікативних навичок, є самооцінка, що свідчить про важливість особистісного розвитку в цей період. Відносно педагогічного контексту, 60% респондентів цієї групи відзначили важливість соціального контексту, що включає взаємодію з одногрупниками та спільну роботу в навчальному процесі.

У респондентів віком 26–35 років мотивація стає визначальним чинником розвитку комунікативних навичок, що підтверджує їхній прагматичний підхід до навчання та професійного розвитку. Більшість респондентів цієї групи вважають використання цифрових технологій найважливішим педагогічним чинником, що свідчить про необхідність інтеграції сучасних технологій у процес навчання.

На думку респондентів віком 36–45 років, основну роль відіграє психологічна підтримка, що вказує на важливість створення позитивного середовища для навчання, особливо в умовах стресових ситуацій, таких як війна. Педагогічні методи, орієнтовані на інтерактивність, є найбільш впливовими в цій групі.

Найстарші респонденти (віком понад 45 років) визначили емоційну стабільність як ключовий психологічний чинник, що впливає на комунікативні навички, тоді як 80% відзначили проектну діяльність як найбільш ефективний педагогічний підхід.

Таблиця 6

Результати опитування щодо визначення основних психолого-педагогічних чинників, що впливають на розвиток комунікативних навичок

Вік респондентів	Кількість респондентів	Основний психологічний чинник	Основний педагогічний чинник
До 18 років	60 (20%)	Емоційний стан (45%)	Взаємодія з викладачем (50%)
18–25 років	105 (35%)	Самооцінка (40%)	Соціальний контекст (60%)
26–35 років	75 (25%)	Мотивація (55%)	Використання цифрових технологій (65%)
36–45 років	45 (15%)	Психологічна підтримка (50%)	Інтерактивні методи (70%)
Понад 45 років	15 (5%)	Емоційна стабільність (60%)	Проектна діяльність (80%)

Джерело: власна розробка автора

Отримані результати підтверджують, що кожна вікова група має свої унікальні потреби та фактори впливу на розвиток комунікативних навичок, що повинно бути врахованим під час розробки навчальних програм. Війна посилила потребу в емоційній підтримці та стабільності, а також актуалізувала роль цифрових технологій та інноваційних методів навчання.

Наявні підходи до навчання не завжди відповідають потребам сучасного суспільства, що зумовлює необхідність переосмислення методик та інтеграції інноваційних технологій у навчальний процес. Проблеми, з якими зіштовхуються сучасні освітні заклади у процесі формування кому-

нікативних компетенцій, включають не тільки застарілі методи навчання, але й відсутність когнітивно-емоційних підходів, що враховують складність міжособистісної взаємодії у сучасному світі. Окрім цього, важливим викликом є нестача динамічних технологічних рішень, які б дозволяли моделювати складні ситуації комунікації в різних соціальних і професійних контекстах (табл. 7).

У сучасних умовах технологічних та соціальних змін удосконалення комунікативної компетенції може бути досягнуте шляхом інтеграції багаторівневих методологічних рішень. Передусім необхідно поєднати традиційні та новітні підходи, зокрема когнітивно-емоційні та техно-

Таблиця 7

Основні проблеми та інноваційні рішення для вдосконалення комунікативної компетентності здобувачів освіти

Проблема	Інноваційне рішення	Інструменти реалізації
Застарілі методи навчання	Упровадження моделей змішаного навчання, заснованого на когнітивно-емоційних підходах	Використання адаптивних онлайн-платформ, що змінюють контент залежно від потреб здобувача освіти
Відсутність практичних занять у реальних комунікативних контекстах	Розвиток компетенцій через симуляційні ігри, VR та AR-технології для створення реальних професійних і соціальних сценаріїв	Віртуальні навчальні платформи з інструментами для моделювання взаємодій
Відсутність емоційної грамотності в освітніх програмах	Інтеграція підходів емоційного інтелекту у навчальні плани для розвитку здатності здобувачів освіти розуміти, розпізнавати емоції та реагувати на них	Курси та тренінги з емоційної грамотності, інтеграція емоційної рефлексії у процес навчання
Недостатність когнітивних підходів до навчання	Використання когнітивних технологій, таких як нейронаука у викладанні для стимуляції активної роботи мозку	Використання додатків для тренування когнітивних здібностей, нейрофідбек
Нестача персоналізації навчання	Використання штучного інтелекту для створення індивідуальних навчальних траєкторій	Адаптивні навчальні платформи, що аналізують результати та коригують завдання

Джерело: власна розробка автора

Рис. 2. Упровадження покрокових рішень для підвищення рівня комунікативної компетентності здобувачів освіти

Джерело: власна розробка автора

логічні, для створення мультидисциплінарного середовища, яке стимулює не лише розвиток комунікативних навичок, а й соціально-емоційних компетенцій. Реалізація цього процесу потребує системної інтеграції наступного покрокового алгоритму (рис. 2).

Алгоритм упровадження покрокових рішень для підвищення рівня комунікативної компетентності здобувачів освіти базується на сучасних освітніх практиках та технологіях. На першому етапі здійснюють аналіз початкових рівнів комунікативних та емоційних компетенцій здобувачів освіти із залученням когнітивних технологій. Це дає змогу викладачам зрозуміти індивідуальні потреби кожного. Далі відбувається впровадження моделі змішаного навчання з адаптивними елементами, що дозволяє персоналізувати процес освіти. Завдяки використанню VR та AR-технологій здобувачі освіти моделюють реальні соціальні та професійні ситуації, відточуючи комунікативні навички у безпечному віртуальному середовищі. Розвиток емоційної грамотності реалізується через інтегровані курси з емоційного інтелекту, що дають можливість здобувачам освіти краще розуміти власні емоції та ефективно комунікувати з іншими. Останнім етапом є неперервна адаптація навчальних програм за допомогою інструментів штучного інтелекту, що забезпечує гнучкий зворотний зв'язок та постійне вдосконалення процесу навчання.

Такий алгоритм дозволяє комплексно вирішувати питання розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти, враховуючи як технологічні інновації, так і психологічні та емоційні аспекти навчального процесу.

Висновки. У статті встановлено, що формування комунікативної компетентності здобувачів освіти на уроках української мови – важливий складник сучасної освітньої системи, особливо в умовах глобалізації та активного розвитку інформаційного суспільства. Основна увага приділена розвитку мовних, соціальних, емоційних та критичних навичок, необхідних для ефективної інтеграції в соціум.

Основні проблеми полягають у неактуальності деяких традиційних методик навчання, недостатній їх адаптації до сучасних умов, а також відсутності ефективних інтерактивних і технологічних підходів до формування комунікативної компетентності. Важливим викликом визначено недостатність психолого-педагогічної підтримки здобувачів освіти в умовах війни.

Рекомендовано розширити використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), інтерактивних методик, а також методів, орієнтованих на індивідуальні потреби здобувачів освіти. Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз ефективності інтеграції новітніх освітніх технологій та підходів в українських освітніх закладах, зокрема в умовах змін соціального і культурного контексту, спричинених війною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. Віртуальна комунікація як педагогічна проблема. *Modern research in world science* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: SPC “Sci-conf.com.ua”, 2022. С. 420–426. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-2-4.10.22.pdf> (дата звернення: 12.09.2024).
2. Гарбар І., Гарбар А. Формування мовленнєво-комунікативної компетентності студентів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 4 (40). С. 29–34. URL: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d85d819-37d2-45f3-ac00-4870fb4d15ba/content> (дата звернення: 12.09.2024).
3. Ішутіна О., Завада Л. Технологія розвитку комунікативної компетентності засобами сторітелінгу на уроках української мови в 4 класі. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2023. 19. С. 53–63. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/285665> (дата звернення: 12.09.2024).
4. Мазурок М., Саприкіна О. Сторітелінг як ефективний інструмент формування комунікативної компетентності здобувачів освіти Нової української школи. *Молодь і ринок*. 2022. № 1/199. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.254106> (дата звернення: 12.09.2024).
5. Подановська Г. Модель формування комунікативної компетентності учнів на уроках літературного читання у початковій школі. *Eurasian scientific congress* : Abstracts of the 8th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2020. P. 258–264. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35073/1/EURASIAN-SCIENTIFIC-CONGRESS_9-11.08.20.pdf#page=258 (дата звернення: 12.09.2024).
6. Подановська Г. Пеленська Н. Дидактично-методичні умови формування комунікативної компетентності на основі взаємозв'язку уроків літературного читання та роботи з книжкою. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 4(22). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4\(22\)-242-254](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4(22)-242-254) (дата звернення: 13.09.2024).
7. Помірча С., Ішутіна О., Хващевська О. Сутність, зміст і структура риторичної компетентності здобувачів початкової освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2024. № 21. С. 111–120. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.21.2024.307976>
8. Слинко М. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах Нової української школи. *Педагогічні науки та освіта*. 2022. С. 77–82. URL: https://znayshov.com/FR/19168/Ped_nauka_XXXVIII_XXXIX-78-83.pdf (дата звернення: 13.09.2024).

9. Страшко І. Блогосфера як новий простір соціокультурної комунікації у сфері мовної освіти. *Гілея* : науковий вісник. 2015. Вип. 101. С. 400–404. URL: <https://enpuii.npu.edu.ua/handle/123456789/9174> (дата звернення: 13.09.2024).
10. Стрельбицька О. Подолук С. Специфіка формування мовленнєвої культури здобувачів освіти в умовах новітніх реформ. *Академічні студії. Серія. «Педагогіка»*. 2022. № 2. С. 99–105. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.2.14> (дата звернення: 13.09.2024).
11. Фенцик О. Степанюк Б. Мовленнєвий розвиток здобувачів початкової освіти на уроках української мови: зміст та основні його напрями. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: збірник тез доповідей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (12–13 травня 2022 р., м. Мукачево). Мукачево : Вид-во МДУ, 2022. С. 202–204. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9795/1/Speech_development_of_students.pdf (дата звернення: 13.09.2024).
12. Шевчук З. Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2023. № 35. С. 207–219. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/300770> (дата звернення: 13.09.2024).
13. Яремій Л. Гейміфікація в освітньому процесі: за та проти. *Педагогічна освіта у світлі реформ та викликів* : матеріали Третьої (III) Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Львів, 13–14 квітня 2023 року). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С.49-51. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/05/Zbirnyk-materialiv_2023.pdf#page=50 (дата звернення: 13.09.2024).
14. Kurychenko et al. *International Journal of Modern Education and Computer Science*. 2021. Vol. 13, no. 4. P. 16–27. URL: <https://doi.org/10.5815/ijmecs.2021.04.02> (date of access: 13.09.2024).
15. Shlenova M. Analysis of effective methods of forming ukrainian-language communicative competence in foreign students. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острогор : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85). С. 211–213.
16. Technological Principles of the Formation of a Pupil's Communicative Competence / I. Kucherenko et al. *Revista Romaneascapentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, no. 1, Sup. 1. P. 126–146. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/227> (date of access: 12.09.2024).

REFERENCES

1. Boiko O. (2022) Virtualna komunikatsiia yak pedahohichna problema. [Virtual communication as a pedagogical problem] Modern research in world science: materialy VII Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii. Lviv: SPC "Sci-conf.com.ua". 420–426. Available at: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-2-4.10.22.pdf> (Accessed: 12 September 2024). [in Ukrainian].
2. Harbar I., Harbar A. (2021) Formuvannia movlennnevo-komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv na zaniattiakh z ukrainskoi movy (za profesiinym spriamuvanniam). [Formation of speech-communicative competence of students in Ukrainian language classes (by professional orientation)] Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka. 4 (40). 29–34. Available at: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d85d819-37d2-45f3-ac00-4870fb4d15ba/content> (Accessed: 12 September 2024). [in Ukrainian].
3. Ishutina O., Zavada L. (2023) Tekhnolohiia rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti zasobamy storitellinhu na urokakh ukrainskoi movy v 4 klasi. [Technology for developing communicative competence through storytelling in 4th grade Ukrainian language lessons] Profesiina pedahohika: teoretychni i metodychni aspekty. 19. 53–63. Available at: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/285665> (Accessed: 12 September 2024). [in Ukrainian].
4. Mazurok M., Saprykina O. (2022) Storitellinhy yak efektyvnyi instrument formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti zdobuvachiv osvity Novoi ukrainskoi shkoly. [Storytelling as an effective tool for forming the communicative competence of students of the New Ukrainian School] Molod i rynek. 1/199. Available at: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.254106> (Accessed: 12 September 2024). [in Ukrainian].
5. Podanovska H. (2020) Model formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv na urokakh literaturnoho chytannia u pochatkovii shkoli. [A model for developing communicative competence in students in literature reading lessons in elementary school] Eurasian scientific congress: Abstracts of the 8th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 258–264. Available at: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35073/1/EURASIAN-SCIENTIFIC-CONGRESS_9-11.08.20.pdf#page=258 (Accessed: 12 September 2024). [in Ukrainian].
6. Podanovska H., Pelenska N. (2023) Dydaktychno-metodychni umovy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti na osnovi vzaiemozviazku urokiv literaturnoho chytannia ta roboty z knyzhkoiu. [Didactic-methodological conditions for the formation of communicative competence based on the interrelation of literary reading lessons and work with a book] Perspektyvy ta innovatsii nauky. 4(22). Available at: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4\(22\)-242-254](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-4(22)-242-254) (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].
7. Pomyrcha C., Ishutina O., Khvashchevska O. (2024) Sutnist, zmist i struktura rytorychnoi kompetentnosti zdobuvachiv pochatkovoї osvity. [The essence, content, and structure of rhetorical competence of elementary education students] Profesiina pedahohika: teoretychni i metodychni aspekty. 21. 111-120. Available at: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.21.2024.307976> (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].
8. Slynko M. (2022) Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv pochatkovoї shkoly v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly. [Formation of communicative competence of primary school students in the conditions of the New Ukrainian School] Pedahohichni nauky ta osvita. 77–82. Available at: https://znayshov.com/FR/19168/Ped_nauka_XXXVIII_XXXIX-78-83.pdf (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].

9. Strashko I. (2015) Blohosfera yak novyi prostir sotsiokulturnoi komunikatsii u sferi movnoi osvity. [The blogosphere as a new space for socio-cultural communication in the field of language education] *Hileia : naukovyi visnyk*. 101. 400–404. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9174> (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].
10. Strelbytska O., Podoliuk S. (2022) Spetsyfika formuvannia movlennevoyi kultury zdobuvachiv osvity v umovakh novitnikh reform. [The specifics of forming the speech culture of education seekers under the conditions of new reforms] *Akademichni studii. Seriiia "Pedahohika"*. 2. 99–105. Available at: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.2.14> (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].
11. Fentsyk O., Stepaniuk B. (2022) Movlennevyi rozvytok zdobuvachiv pochatkovoï osvity na urokakh ukrainskoi movy: zmist ta osnovni yoho napriamy. [Speech development of primary education students in Ukrainian language lessons: content and main directions] *Suchasni tendentsii rozvytku nauky y osvity v umovakh pohlyblennia yevrointehratsiinykh protsesiv: zbirnyk tez dopovidei za materialamy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (12–13 travnia 2022 r., m. Mukachevo)*. Mukachevo: Vyd-vo MDU. 202–204. Available at: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9795/1/Speech_development_of_students.pdf (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].
12. Shevchuk Z. (2023) Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoï osvity na zaniattiakh z ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam. [Formation of communicative competence of higher education seekers in Ukrainian language classes by professional orientation] *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. 35. 207–219. Available at: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/300770> (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].
13. Yaremyi L. (2023) Heimifikatsiia v osvitnomu protsesi: za ta proty. [Gamification in the educational process: pros and cons] *Pedahohichna osvita u svitli reform ta vyklykiv: materialy Tretioi (III) Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodykh uchenykh (m. Lviv, 13–14 kvitnia 2023 roku)*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. 49–51. Available at: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/05/Zbirnyk-materialiv_2023.pdf#page=50 (Accessed: 13 September 2024). [in Ukrainian].
14. Kyrpychenko O., Pushchyna I., Kichuk Y., Shevchenko N. Luchaninova O., & Koval V. (2021). Communicative competence development in teaching professional discourse in educational establishments. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 13(4), 16–27. <https://doi.org/10.5815/ijmecs.2021.04.02> [in English].
15. Shlenova M. (2023) Analysis of effective methods of forming Ukrainian-language communicative competence in foreign students. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia": Seriiia "Filolohiia"*. Ostroh : Vyd-vo NaUOA. 17(85). 211–213. [in English].
16. Kucherenko I., Mamchur L., Mamchur Y., & Bidyuk N. (2020). Technological principles of the formation of a pupil's communicative competence. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 12 (1Sup1), 126–146. <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/227> [in English].